

[Serbian version]

Gentiana Hasani

Ja sam Gentiana Hasani, dolazim iz Obilića i imam 32 godine. Dodiplomski studij sam završila u oblasti etnologije i kulturne antropologije, dok sam diplomski studij završila u oblasti arhivistike.

Odrasla sam u sedmeročlanjoj porodici — sa roditeljima i pet sestara. Druga sam sestra po starosti. Nikada se nisam osjećala diskriminisanom u negativnom smislu, ali ponekad jesam u pozitivnom, jer mi nisu pomagali kada mi nije trebala pomoć. Nikada nisu govorili: “Nemoj da Genta to radi, ne može”, već mi je bilo dozvoljeno da sama donosim odluke. To je bilo povjerenje koje su mi iskazivali od početka.

Uvijek sam imala podršku. Nije to bilo nešto u vezi s čim bih se osjećala loše. Imala sam slobodu u svemu, ne samo u životu, tj. pukoj egzistenciji, već sam imala pravo na razgovor, izbor i izražavanje mišljenja te na sve ostalo što normalna djeca rade kod kuće, što djeca obično rade — sve to sam radila bez ikakvih problema.

U tom pogledu su mi roditelji i sestre najviše bili od pomoći, a naročito moj otac.

Studirao je vani te radio u jednom preduzeću na Kosovu, pa je možda razvio način razmišljanja da je ovo nešto što bi trebalo da se smatra normalnim, a ne posebnim. Ali to postaje posebnim kada razmišljate, a nakon toga se pretvara u rutinu pa se naviknete, shvatite da je to [invaliditet] nešto s čime morate živjeti. Ulili su mi osjećaj da... Moraš ići, učiti, imati dobar posao te nešto ostvariti. Kod kuće sam uvijek imala taj vid podrške.

Bilo mi je lijepo u osnovnoj i srednjoj školi pa onda i na fakultetu. Prijatelji ce su uvijek bili dobri prema meni, uvijek su mi pružali oslonac. Nikada me nisu izostavljali iz aktivnosti — možda samo onda kada su željeli da mi olakšaju neki proces. Primjera radi, tjelesni odgoj i sport su bili problematični.

Nikad nisam trčala, recimo, jer ne mogu i profesor mi nikada nije dozvoljavao da to radim. Međutim, drugi predmeti koji su obuhvatali učenje nikada mi nisu predstavljali problem.

Možda nenamjerno, odnosno iz dobre namjere, prijatelj mi je ispričao nešto što se desilo sa jednom nastavnicom kada je ispitivala, znate... Uvijek sam dolazila spremna na čas...

Prijatelj mi je ispričao... Budući da sam morala kod ljekara nakon časa, nastavnica je ostalim učenicima_ama, koji se nisu spremili, rekla: "Kako to da se niste spremili, a ona jest, i to u onakvom stanju?!" I tako ste izloženi pozitivnoj diskriminaciji.

Ja znam da je to bilo iz dobre namjere, jer znam da je dobra profesorica. Ali najtužnije je to što ljudi od vas ne očekuju da imate određeni nivo sposobnosti i onda vas pozitivno diskriminišu, a da nisu ni svjesni da tako mogu nekoga povrijediti.

Na fakultetu sam uživala. Studij mi je malo otežalo fizičko stanje — u toku studija sam išla na neke operacije pa se odmarala, i onda ponovo operacije pa odmor.

Nakon dodiplomskog studija, morala sam na operaciju pa kasnije na još jednu, a onda sam na diplomskom morala promijeniti temu završnog rada.

Poslije operacija se moje stanje popravilo na estetskom planu, ali snagu nisam... Organizam nikada nije povratio onu prijašnju snagu. Za potrebe izrade završnog diplomskog rada morala sam raditi na terenu... I nisam ga ni završila jer nisam željela da se bavim terenskim radom — bilo je teže, tako da sam odabrala drugu temu baziranu više na teoretskom istraživanju.

Nakon što sam završila dodiplomski studij etnologije, posrećilo mi se — vidjela sam da je raspisan konkurs za diplomski studij arhivistike. Znala sam da se u sklopu arhivistike obrađuje dokumentacija, a to mi se dopada. I prije sam radila sa dokumentima, pa mi je to odgovaralo, a odgovaralo je i mojim fizičkim sposobnostima. Stvarno mi se dopadalo sve to. Nasreću, primljena sam na prvom roku. Bila sam prva generacija.

Što se tiče mog radnog iskustva, obično sam samo stažirala. Prvo stažiranje sam obavila 2008. godine, u Zavodu za zapošljavanje Općine Obilić. To stažiranje su organizovali UNDP, Ministarstvo rada i socijalne zaštite te Služba socijalne zaštite Obilić. Tamo sam provela dva mjeseca.

Moj posao je bio da registrujem građane_ke koji su dolazili u Zavod u potrazi za poslom, kao i da evidentiram njihovu stručnu spremu. Radila sam dva mjeseca, obavljajući isti posao kao i ostali zaposlenici_e. Nikad nisam doživjela nesuglasice ili nesporazume zbog kojih bih se osjećala loše. Bilo mi je veoma lijepo tamo.

U toku studija sam uglavnom obavljala stažiranja koja su bila potrebna u okviru studija. Tako smo imali praksu u Državnoj agenciji za arhivu Kosova, gdje smo i učili i stažirali, a tamo sam onda odradila tromjesečni pripravnički staž.

Svaki taj angažman bio je neplaćen. Jedno stažiranje smo morali obaviti u Državnom arhivu, dok je drugo, u Arhivu Prištine, bilo nešto što sam željela da završim kako bih stekla iskustvo i eventualno iskoristila za buduće zapošljavanje. Tamo sam radila tri mjeseca. Radila sam isto što i drugi kolege_ice. Obavljali smo klasifikaciju, eliminaciju, reparaciju i procesiranje materijala te arhivirali dokumentaciju.

Moje prvo iskustvo koje se može okvalifikovati kao radno bio je moj angažman ovdje u Handikosu — četiri mjeseca sam radila kao projektna menadžerica.

Lijepo mi je bilo sa kolegama_ica, sa Lirije i drugima, zato što jedni druge razumijemo bolje nego što nas razumije bilo ko.

Obično bi mi nakon završenog stažiranja izdali dokumentaciju i odgovarajuće certifikate. Uz svaku prijavu [za konkurs] dostavim svu dokumentaciju koju imam.

Rijetko me pozovu na intervju. Nisam baš sigurna da li je to zbog mog invaliditeta, budući da se u procesu apliciranja ne zahtijeva da navedete imate li invaliditet i dolazite li iz marginalizovanih zajednica. U konkursima se pozivaju svi.

Na kraju teksta konkursa svi se pozivaju da ispune prijavu, pri čemu se od vas ne zahtijeva da navedete imate li invaliditet. Ne vjerujem da je to razlog zbog kog ne dobijam pozive za razgovor. Možda jednostavno nemam sreće.

Tražim posao i apliciram svaki put kad vidim konkurs, što sam radila čak i prije nego što sam završila studij. Pretežno apliciram u oblasti administracije, koja mi više odgovara zato što ne iziskuje prevelik fizički napor. Tako da, uglavnom tražim posao u toj oblasti.

U sklopu prvog stažiranja nisam imala ugovor. U stvari, potpisala sam ugovor, ali to je bio ugovor sa uslovima — recimo, ustanova koja finansira projekt isplaćuje me za rad u trajanju od dva mjeseca, i to u vrijednosti od 200 eura. Uslov je također bio da ako mi se nešto dogodi na poslu, nezgoda ili nešto slično, donator ne preuzima odgovornost za moj oporavak.

Drugi programi stažiranja, fakultetska stažiranja u arhivima, bili su neplaćeni. To su bili dvosedmični programi koje su svi studenti_ce morali da završe, tako da sam na kraju dobila certifikat sa potpisom direktora arhiva. U sklopu Arhiva Prištine organizovano je stažiranje koje sam lično morala da završim, a kako bih stekla više radnog iskustva i tako se bolje pripremila za rad u bližoj budućnosti. I taj program je bio neplaćen.

Još jedno stažiranje koje sam zaboravila da spomenem obavila sam u Obiliću, u Općini, gdje sam dvije sedmice radila u arhivama. Dvije godine po dvije sedmice, 2011-2022, pa kasnije ponovo.

Bio je to projekt pri Direktoratu za ljudska prava i rodnu ravnopravnost, a tamo sam bila plaćena 50-60 eura po danu, u trajanju od dvije sedmice.

Od svih dosadašnjih stažiranja, samo sam u Socijalnoj službi Općine Obilić dobila ugovor o radu... Ugovor za dva mjeseca koja sam tamo odradila.

Ono što bih zaista voljela da dobijemo od države, od ljudi i društva uopće jeste da kada se otvori radno mjesto i kada se saopći da obuhvata sve osobe... Trebalo bi uzeti u obzir to da je prva stvar za koju su osobe sa invaliditetom uskraćene upravo – fizički pristup. Recimo, ja mogu koristiti stepenice i lift, ali mi stepenice predstavljaju problem.

Osoba u kolicima teško može koristiti samo lift, tako da morate imati veću dozu sigurnosti, a da ne govorimo o stepenicama i o tome da nije prikladno moliti nekoga da vas odvede na drugi sprat, recimo, svaki put kad morate završiti nešto.

U prvom redu treba osigurati fizički pristup, a interno radno okruženje treba da bude prikladnije jer nemaju sve osobe sa invaliditetom istu sposobnost da izvršavaju poslove na najbolji mogući način ako uslovi nisu tako dobri.

Od institucija bih zahtijevala da nam daju priliku da se zaposlimo ili barem da nam daju priliku da stažiramo pa da onda razmatraju da li smo podobni za datu poziciju ili ne. Jer, direktna je predrasuda ako nekoga ne primite zbog invaliditeta, a oni na to gledaju kao na sažaljenje.

Mi ne tražimo sažaljenje — mi samo želimo da uživamo naša prava kao pojedinci_ke, a ne kao osobe sa invaliditetom bilo koje vrste.

A i što se društva tiče... Voljela bih da društvo, uključujući nove generacije i institucije, uzme sve ovo u obzir...

Zato što invaliditet nije nešto tragično, već stanje koje je teško prihvatiti u početku, a naročito kod onih osoba koje invaliditet stječu vremenom, tj. ako se ne rode s invaliditetom, već ga dobiju kasnije, ako dobiju akutni fizički invaliditet.

Treba da učimo, da istražujemo i razumijemo svačije stanje pa tek onda da razgovaramo ili gajimo preduvjerenja i slično.

KOSOVO 2.0